

פרק י



א בשנת שלוש לכורש מלך פרס דבר נגלה לדניאל אשר נקרא
 שמו בלטשאצר ואמת הדבר וצבא גדול ובין את הדבר ובנה לו
 במראה: ב בימים ההם אני דניאל הייתי מתאבל שלשה שבועים
 ימים: ג לחם המדות לא אכלתי ובשר גיין לא בא אל פי וסוף לא
 סכתי עד מלאת שלשת שבועים ימים: ד וביום עשרים וארבעה
 לחדש הראשון ואני הייתי על יד הנהר הגדול הוא הדקל: ה
 ואשא את עיני וארא והנה איש אחד לבוש בדים ומתנוו חגרים
 בכתם אופז: ו וגותו כתרשיש ופניו כמראה ברק ועיניו כלפידי
 אש וזרעתי ומרגלתי בעין נחשת קלל וקול דבריו כקול המון: ז
 וראיתי אני דניאל לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא
 ראו את המראה אבל חרדה גדלה נפלה עליהם ויכרחו בהחבא:
 ח ואני נשארתי לבדי ואראה את המראה הגדלה הזאת ולא נשאר
 בי כח והודי נהפך עלי למשחית ולא עצרתי כח: ט ואשמע את קול
 דבריו וכשמעי את קול דבריו ואני הייתי נרדם על פני ואני ארצה:
 י והנה יד נגעה בי ותניעני על ברפי וכפות ידי: יא ויאמר אלי דניאל
 איש המדות הבן בדברים אשר אנכי דבר אליה ועמד על עמדך פי
 עתה שלחתי אליה ובדברו עמי את הדבר הזה עמדתי מרעיד: יב
 ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך
 להבין ולהתענות לפני אלוהיה נשמעו דבריה ואני באתי בדבריה:
 יג ושר מלכות פרס עמד לנגדי עשרים ואחד יום והנה מיכאל אחד
 השרים הראשנים בא לעזרני ואני נותרתי שם אצל מלכי פרס: יד



וּבֹאֲתִי לְהַבִּינָה אֶת אֲשֶׁר יִקְרָה לְעַמֶּךָ בְּאַחֲרֵי־הַיָּמִים כִּי עוֹד חֲזוֹן
 לַיָּמִים: טו וּבְדַבְּרוֹ עַמִּי בְּדַבְּרֵי־הָאֱלֹהִים נָתַתִּי כְּנִי אֶרְצָה וְנִאֲלַמְתִּי: טז
 וְהִנֵּה כְדָמוֹת בְּנֵי אָדָם נִגַּעַל עַל שְׂפָתַי וְאֶפְתַּח פִּי וְאֶדְבַּרְהָ וְאֶמְרָה
 אֶל הָעַמֵּד לְנִגְדֵי אֲדֹנָי בְּמַרְאֵה נְהַפְכוּ צִירֵי עָלַי וְלֹא עֲצַרְתִּי כֹחַ: יז
 וְהִיךְ יוֹכַל עֶבֶד אֲדֹנָי זֶה לְדַבֵּר עִם אֲדֹנָי זֶה וְאֲנִי מַעֲתָה לֹא יַעֲמֵד בִּי
 כֹחַ וְנִשְׁמָה לֹא נִשְׁאַרְהָ בִּי: יח וַיִּסַּף וַיִּנְעַע בִּי כְּמַרְאֵה אָדָם וַיַּחֲזִקֵנִי:
 יט וַיֹּאמֶר אֶל תִּירָא אִישׁ חֲמָדוֹת שְׁלוֹם לְךָ חֲזַק וְחֲזַק וּבְדַבְּרוֹ עַמִּי
 הִתְחַזְּקֵתִי וְאֶמְרָה יְדַבֵּר אֲדֹנָי בִּי חֲזַקְתִּנִּי: כ וַיֹּאמֶר הִנְדַעְתָּ לְמָה
 בָּאתִי אֵלֶיךָ וְעַתָּה אָשׁוּב לְהִלָּחֵם עִם שָׂרִים וְאֲנִי יוֹצֵא וְהִנֵּה שָׂרִים
 יָנִין בָּא: כא אֲבָל אֲנִיד לְךָ אֶת הַרְשׁוּם בְּכֶתֶב אֲמֵת וְאִין אֶחָד מִתְחַזַּק
 עַמִּי עַל אֱלֹהֵי בִי אִם מִיֶּכָאֵל שְׂרָכֶם:

בפרק זה אנו נחשפים לדבר שלרוב אינו נראה, ואפילו בתנ"ך - המתרחש בשמי שמיים, מאחורי הקלעים.

פסוקים א-ג: הרקע לפרק - הפסקת בניין הבית

בְּשֵׁנַת שְׁלוֹשׁ לְכוּרֵשׁ מֶלֶךְ פָּרַס דָּבַר נִגְלָה לְדָנְיָאֵל אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמוֹ
בְּלִטְשָׁאצֵּר וְאַמֶּת הַדְּבָר וְצָבָא גְדוֹל וּבִין אֶת הַדְּבָר וּבִינָה לוֹ בְּמִרְאָה.
בְּיָמִים הָהֵם אֲנִי דְנִיָּאל הָיִיתִי מִתְאַבֵּל שְׁלֹשָׁה שָׁבָעִים יָמִים. לָחֵם
חֻמְדוֹת לֹא אָכַלְתִּי וּבִשָׂר וַיִּין לֹא בָּא אֵלַי פִּי וְסוּף לֹא סָכַתִּי עַד
מְלֹאת שְׁלֹשָׁת שָׁבָעִים יָמִים.

מה פשרו של הגילוי המיוחד בפרקנו? הרי לכאורה, הכל כבר ברור. ארבע מלכויות, הסברים והרחבות על ימי בית שני, כל התוכניות פורטו. אם כן, מה נשאר לחדש?

ועוד, אנחנו בשנת שלוש לכורש. כורש הוא מלך אוהב וחיוני; זכורות לנו נבואות ישעיהו בהן הוא מכונה רועה, משיח וכו'.⁷¹ הצהרת כורש בתחילת ספר עזרא חגיגית מאד. חוץ מלהכריח את ישראל לעלות, כורש עושה לכאורה הכל, מרשה לעלות, עוזר ונראה שמזדהה. נראה שכורש מבין את מקומו בהיסטוריה. אם כן, מה המקום לנבואה זו של דניאל?

דניאל פותח את הפרק בתיאור מנהגי האבלות שלו, אך מבלי להסביר על מה ולמה התאבל. חז"ל משלימים את המידע, וקושרים זאת לנקודת הזמן שבה התרחש הפרק - שנת שלוש לכורש. בשנה הראשונה למלכותו אישר כורש מלך פרס ליהודים לעלות לארץ ישראל ולבנות את בית המקדש, אולם חז"ל מספרים כי בהמשך חזר בו (שיר השירים רבה ה, ה):

71. ישעיהו (מד, כח): "האמר לכוּרֵשׁ רֵעִי וְכָל חֲפָצֵי יִשְׁלֵם וְלֹא־מֵר לִירוּשָׁלַם תִּבְנֶה וְהִיכַל תִּבְנֶה".
עוד שם (מה, א-ה): "כֹּה אָמַר ה' לְמִשְׁחָו לְכוּרֵשׁ אֲשֶׁר הִתְזַקְתִּי בִימֵינוּ לָרֵד לְפָנָיו גּוֹיִם וּמִתְנִי מִלְכִים אֶפְתַּח לְפָנָיו דְּלִתִּים וּשְׁעָרִים לֹא יִסְגְּרוּ. אֲנִי לְפָנָיו אֶלֶף וְהַדּוּרִים אֲנִישׁוּר וְדַלְתוֹת נְחֹשֶׁת אֲשַׁבֵּר וּבְרִיחֵי בְרֹזֶל אֲגַדֵּעַ. וְנִתְחִי לָךְ אוֹצְרוֹת חֶשֶׁד וּמִטְמָגִי מִסְתָּרִים לְמַעַן תִּדְבַּע פִּי אֲנִי ה' הַקּוֹרֵא בְּשֵׁמֶךָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. לְמַעַן עֲבָדִי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל בְּחִירֵי וְאֶקְרָא לָךְ בְּשֵׁמֶךָ אֲכַנֶּה וְלֹא יִדְעֻתְנִי. אֲנִי ה' וְאֵין עוֹד וְזִלְתִּי אֵין אֱלֹהִים אֲאַזְרֶךְ וְלֹא יִדְעֻתְנִי וְכו'.

יצא כורש לטייל במדינה וראה
המדינה שוממת. אמר מה טיבה
של מדינה זו שוממת? היכן הם
הזהבים, היכן הם הכספים? אמרי
ליה: ולאו את הוא דגזרת ואמרת כל
יהודאין יפקון ויבנון בית מקדשא?
מנהון דהבים ומנהון כספים, הא
דסלקין למבנא מקדשא. בההיא
שעתא גזר ואמר דעבר פרת עבר
דלא עבר לא יעבור.

אמרו לו: וכי לא אתה
הוא שגזרת ואמרת שכל
היהודים יצאו ויבנו את
בית המקדש? והם צורפי
הכסף והזהב, שעלו
לבנות את בית המקדש.
באותה שעה גזר ואמר:
מי שעבר את פרת - עבר,
אבל מי שלא עבר - לא
יעבור.

כשנוכח כורש לדעת כי חסרונם של היהודים פוגע בממלכתו, הוא הורה כי
מי שעדיין לא עבר את נהר פרת בדרכו לארץ ישראל - אינו רשאי עוד
לעלות. על הרקע הזה מתרחש הפרק שלנו. דניאל שמע על עצירת העלייה
לארץ ובניין בית המקדש, הבין והתאבל.

החזיון שנגלה לדניאל היה ברור ביותר: "וְאָמַת הַדְּבָר". לחיזוק האימות
הוא הופיע על ידי "צָבָא גְדוֹל", ריבוי כוחות עליונים של מלאכים (על פי
רס"א). דניאל קיבל גם ציווי כפול להעמיק ולהתבונן במה שנאמר לו: "וּבִין
אֶת הַדְּבָר, וּבִינָה לֹא בְּמִרְאָה". כיוון שהדבר היה ברור ומובן, דניאל החל
להתאבל. רס"ג כתב שהאבל כאן הוא גם על חורבן בית שני.

האבלות נמשכה "שְׁלֹשָׁה שָׁבָעִים יָמִים", והמפרשים דנים בכמה זמן מדובר.
ייתכן שהמילה "יָמִים" משמשת כאן במובן של שנה,⁷² ואם כן, מדובר
בשלוש סדרות של שבע שנים. לעומת זאת, אבן עזרא מפרש שהכוונה
לימים ממש, כלומר הצום ארך שלושה שבועות. מכל מקום, כיוון שדניאל
מצייץ שהצום הסתיים בכ"ד בניסן, לפי כל הדעות הוא החל לפני פסח. האם
ייתכן שדניאל צם ולא קיים את מצוות הפסח?

72. כך כתבו רש"י ורס"ג, וכן עולה ממקומות רבים אחרים, כגון (בראשית כד, נה, על פי הגמרא
בכתובות נז, ב): "וַיֵּאמֶר אַחִיהָ וְאִמָּה תֵּשֶׁב הַנְּעָר אִתָּנוּ יָמִים אוֹ עֲשׂוּר אַחַר תֵּלָךְ".

מקרה דומה ארע זמן לא רב לאחר מכן, במגילת אסתר. ב"ג בניסן גזר המן להשמיד להרוג ולאבד את ישראל, ובעקבות זאת צוותה אסתר על מרדכי לצום שלשה ימים. המדרש אומר כי הצום כלל את היום הראשון של הפסח, ומפרט את חילופי הדברים בעניין בין אסתר למרדכי (פרקי דרבי אליעזר, פרק מט):

אמרה לו (אסתר ד, טז): לך פנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי ואכל תאכלו ואל תשתו ושלש ימים לילה יום, ואלו הן י"ג בניסן, י"ד בניסן, ט"ו בניסן.

אמר לה מרדכי: והלא יום שלישי הוא יום ראשון של פסח.

אמרה לו: זקן שבישראל! ואתה ראש לסנהדרין ואתה אומר דבר זה? ואם אין ישראל לעשות הפסח למי הוא פסח?!

ושמע מרדכי את דבריה והודה לה מרדכי ועשה לה כל אשר צוותה, שנאמר (שם יז): ויעבר מרדכי ויעש ככל אשר צוותה עליו אסתר. מה הוא לשון ויעבר מרדכי? מלמד שעבר יום ראשון של פסח בלא אכילה ושתייה.

מצוות הפסח היא מהמצוות החמורות ביותר, לכן טען מרדכי כלפי אסתר: איך נצום ונבטל מצוות עשה חשובה מהתורה? בתגובה באה טענתה הצודקת של אסתר: "אם אין ישראל לעשות הפסח, למי הוא פסח" - אם יושמדו כל היהודים, אין טעם פסח.

עם זאת, המצב שבפניו עמדו מרדכי ואסתר, ובגללו הייתה הצדקה לצום בפסח, לא היה המצב שהיה בימי דניאל. עצירת העלייה לארץ הייתה חמורה, אך לא כמו גזרה להשמיד את כל היהודים. לכן נראה לדייק בפסוקים כי אין מדובר על צום מוחלט אלא על הפסקת העינוגים, סיגוף מסוים: "לקחם חמדות לא אכלתי ובשר ויין לא בא אל פי וסוף לא סכתי". דניאל אוכל את המינימום הנדרש כדי להחזיק מעמד, ומסיר מעצמו את כל מנעמי החיים.

פסוקים ד-ח: מדרגת רוח הקודש של דניאל

וַיְבִיט עֵשָׂרִים וְאַרְבָּעָה לַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן וַאֲנִי הָיִיתִי עַל יַד הַנְּהָר הַגָּדוֹל הוּא חִדְקֵל. וְאֶשָּׂא אֶת עֵינַי וְאָרָא וְהִנֵּה אִישׁ אֶחָד לְבוּשׁ בָּדִים וּמְתַנְּיוֹ חֲגָרִים בְּכַתֵּם אוֹפָז. וּגְוִיָתוֹ כְּתַרְשִׁישׁ וּפְנָיו כְּמֵרָאָה בָּרָק וְעֵינָיו כְּלַפְיָדִי אֵשׁ וְזַרְעֻתָיו וּמְרַגְלָתָיו כְּעֵינֵי נְחֹשֶׁת קָקֵל וְקוֹל דְּבָרָיו כְּקוֹל הַמּוֹן. וְרָאִיתִי אֲנִי דְנִיָּאל לְבָדִי אֶת הַמֵּרָאָה וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ עִמִּי לֹא רָאוּ אֶת הַמֵּרָאָה אֲבָל חֲרָדָה גְדֹלָה נִפְלָא עֲלֵיהֶם וַיִּבְרְחוּ בְּהַחֲבָא. וַאֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבָדִי וְאָרָאָה אֶת הַמֵּרָאָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְלֹא נִשְׁאַר בִּי כֹחַ וְהוֹדִי נְהַפְךָ עָלַי לְמִשְׁחִית וְלֹא עֲצַרְתִּי כֹחַ.

המראה של דניאל מתרחש בעשרים וארבעה בחודש, יום בחודש ששכיח מאד גם בחגי זכריה ומלאכי.

הוא על יד הנהר הגדול חידקל. המים רומזים למקום של טהרה. ראינו לעיל (סוף פרק א) מחלוקת מה היה בסופו של דניאל, האם נשאר פקיד חשוב בממלכת פרס או שנחתך מגדולתו. יש אפילו שהציעו שהוא ששבצאר המוזכר שעלה עם זרובבל.

כאן הוא בבבל, בתקופה שבה זרובבל כבר מזמן בארץ ישראל. כיצד אפוא ניתן להבין שהוא ששבצאר? אולי מי שסובר כך, מניח שאת כל המראות המתוארים בפרק זה ראה דניאל בעיני רוחו. הוא בארץ ישראל ורואה את עצמו על יד חידקל.

דניאל נפגש עם מראה נורא הוד שגורם לו זעזוע פנימי עמוק. הוא רואה דמות בעלת מראה נורא שקשה לתאר, ובנוסף קול דבריה "כְּקוֹל הַמּוֹן", קול אנשים. החיזיון היה כה מבהיל, עד שגם האנשים שהיו עם דניאל - אף שלא ראו את החיזיון הנורא - חשו גם הם חרדה גדולה וברחו.

הגמרא דנה מי היו אותם אנשים, ומגיעה למסקנה שהיו אלה הנביאים בני אותה תקופה - חגי, זכריה ומלאכי (סנהדרין צג, א):

וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ עִמִּי לֹא רָאוּ אֶת הַמֵּרָאָה (דניאל י, ז). ומאן נינהו מי הם האנשים? אמר רבי ירמיה, ויש אומרים

מתוך "חזון וחלומות" - הרב שלומי בדש

לרכישת ספרים: <https://shop.yhb.org.il>



אנשים? אמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא: זה חגי זכריה ומלאכי. אינהו עדיפי מיניה, ואיהו עדיף מנייהו. אינהו עדיפי מיניה - דאינהו נביאי, ואיהו לאו נביא. ואיהו עדיף מנייהו - דאיהו חזא ואינהו לא חזו. וכי מאחר דלא חזו, מאי טעמא איבעות? אף על גב דאינהו לא חזו מידי - מזלייהו חזי.

רבי חייא בר אבא: זה חגי, זכריה ומלאכי. הם עדיפים מדניאל והוא עדיף מהם. הם עדיפים ממנו - שהם נביאים והוא לא, והוא עדיף מהם - שהוא ראה והם לא ראו. וכי מאחר שהם לא ראו, למה נבהלו? אלא אף שהם לא ראו דבר - מזלם ראה.

אף שחגי זכריה ומלאכי לא ראו את המראה המבהיל, הם הרגישו בתפיסה אינטואיטיבית שהם אינם צריכים להיות שם. חז"ל מסבירים כי זו אינטואיציה הנובעת מתוך ה"מזל", מתוך התת־מודע. הם הרגישו שאם יישארו שם - סופם לא יהיה טוב. מדובר, אם כן, בהכרה על־חושית, הבאה אל האדם ממצייאות עליונה, נוגעת בתוך תוכה של האישיות ומזעזעת אותה. הגמרא מציינת כי אף שחגי זכריה ומלאכי היו נביאים ודניאל לא, הם לא ראו את המראה שדניאל הצליח לראות. השאלה מתבקשת: כיוון שהם היו נביאים והוא לא, כיצד ייתכן שראה יותר מהם? על זה עונה הגמרא קצרות: הוא היה גדול מהם מפני שהוא ראה את המראה, ואילו הם היו גדולים משום שהיו נביאים. תשובה זו דורשת הסבר והבנה.

מִרְן הֶרֶב קוֹק מְבַאֵר עֲנִיִּין זֶה בְּאוֹרוֹת הַקּוֹדֵשׁ (חֶלֶק רֵאשׁוֹן, שַׁעַר שְׁנַי, צַד - רוּחַ הַקּוֹדֵשׁ וְנְבוּאָה, עַמ' רַעֲב):

הכשרון המפותח של רוח הקודש, ורוח הקודש הוא הכח הנבואי טרם צאתו מן הכח אל הפועל הגמור... ומכל מקום עולה היא הנבואה על רוח הקודש, מפני שהיא מדת רוח הקודש מפותחה ומבושלה. מובן הדבר לפי זה, שאפשר שיהיה אדם גדול במדת רוח הקודש שלו ומכל מקום לא יהיה נביא, מפני שלא פתח את כשרונו לבא למדת הנבואה, או שמניעות חוציות, ממדרגת

העולמים כולם, וסדרי החיים, ערכי התולדה האנושית, וכיוצא בהם, הן מעכבות את הפתוח הנבואי לצאת אל הפועל. ויש נביא שלא הגיע למדת רוח הקודש באותה המעלה המופלאה של בעל רוח הקודש הגדול, ומכל מקום אותה המדה של רוח הקודש שיש בו באה לידי פתוח.

לדברי הרב קוק, רוח הקודש של האדם היא הפוטנציאל לנבואה. דניאל זכה לרמה גבוהה יותר של רוח הקודש מזו של חבריו, ולכן היה גדול מהם מצד היותו בעל פוטנציאל לנבואה גדולה ועליונה יותר. לעומתו, חבריו אמנם היו בעלי פוטנציאל נבואי נמוך יותר, אך הם פיתחו אותו ונהיו נביאים בפועל, בעוד דניאל לא היה נביא, למרות מעלת רוח הקודש הגבוהה שהייתה לו. זאת משום שהנבואה שורה על הנביא רק בארץ ישראל (מועד קטן כה, א), ודניאל היה בחוץ לארץ.

לפי זה, מסביר הרב בהמשך הפיסקה איך ייתכן שאסור להניח ספרי נביאים על תורה, אך מותר להניח כתובים על נביאים (פניני הלכה ליקוטים א' ה, ה) - אף שמדרגתם של הכתובים, שנאמרו ברוח הקודש, נמוכה ממדרגת הנביאים. גם בסדר התפילה בראש השנה מצאנו כי פסוקי הכתובים באים לפני פסוקי הנביאים. הסיבה היא שתיתכן מציאות שבה אדם יהיה בעל רוח הקודש במדרגה גבוהה יותר מרוח הקודש של הנביא, אלא שהיא לא תצא לפועל.

הרב מסיים את הפיסקה בלשון הגמרא במסכת סנהדרין (שם), כביאור למציאות שבה דניאל רואה מראה, והנביאים שאיתו לא רואים. מדרגת דניאל הייתה מדרגה ייחודית של רוח הקודש, שעלתה אף על מדרגת שלושת הנביאים שעמו.

ייתכן, שדווקא מדרגת הנבואה שזכו לה חגי זכריה ומלאכי, היא שגרמה להם שלא יוכלו לראות את המראה. יתרונו הוא גם שורש חסרונו. כיוון שאותם שלושה היו נביאי הדור, היה עליהם לראות את המציאות ההווית, את הבניין המתהווה בארץ. תפקידם היה לעודד את העם לקראת בניין בית שני. לפיכך, להראות לנביאי הבניין כי בהמשך יבוא שוב חורבן - הרי זה

כמו להדריך חתן לקראת חתונה וכבר להכין אותו לגירושין ולחיי בדידות. זו מציאות הפוכה מהמציאות שאליה החתן צריך להתכונן. לעומת זאת, דניאל דומה לרץ למרחקים ארוכים; הוא הכין עצמו לקראת המציאות המתפתחת לאחר הבית השני. הייתה זו צפייה רחוקה מאופי המציאות העכשווי של הבניין, ואת זה, אנשי הדור ומנהיגיהם הנביאים לא היו אמורים לחזות ולא היו מסוגלים לעכל. דווקא דניאל מסוגל לראות גם מציאות רחוקה כל כך ממה שהדור חווה בהווה.

פסוק ח: בדידותו של דניאל

וְאֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבָדִי וְאָרְאָה אֶת הַמַּרְאָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְלֹא נִשְׁאַר בִּי כֹחַ וְהוֹדִי נְהַפְךָ עָלַי לְמִשְׁחִית וְלֹא עֲצָרְתִּי כֹחַ.

נתעכב מעט ונעמוד על הביטוי הזה: "וְאֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבָדִי". ייתכן שהוא לא מתאר רק את המצב המסוים שנמצא בו דניאל, אלא גם את הוויית חייו. הבדידות מלווה את דניאל במשך כל ימיו. אין לו חברים, לא נאמר שום דבר על המשפחה שלו, וגם חנניה, מישאל ועזריה היו לצדו רק למשך תקופה מסוימת.

אין זה המצב הרגיל בישראל. בדרך כלל יש בית דין, סנהדרין, בית מדרש ותלמידי חכמים שסובבים את החכם, אך ספר דניאל מתאר מציאות חריגה. זו מציאות של גלות. בגלות ההופעות הציבוריות הכלליות - אינן, עם ישראל אינו מופיע כאומה או כציבור. דניאל משקף את דמותו של היהודי הבודד. ייתכן גם שבדידותו של דניאל קשורה למדרגתו העליונה. באישיותו וברמתו, וביחס לחזון הכיסופים והדבקות בה, אין כמותו בדור. אין מי שישתווה לו, ובזה הוא יוצא דופן וחריג בנוף. הבדידות היא פעמים רבות מנת חלקו של מי שנמצא בצמרת, שעומד לבדו בראש הפירמידה. אין לו עם מי לחלוק את רעיונותיו ומחשבותיו.

לאורך ההיסטוריה היו לא מעט גדולי דור בודדים מעין אלה. הגאון מווילנה, למשל. הוא ישב בבית המדרש ללא תלמידים וללא חברותא של ממש. כל תלמידיו לא התקרבו לרמתו, וכל החידושים שנכתבו בשמו אלו דברים

מתוך "חזון וחלומות" - הרב שלומי בדש

לרכישת ספרים: <https://shop.yhb.org.il>



שהיה לומד בקול ותלמידיו היו רושמים. בין חידושים אלה לא נרשמו התפלפלויות והתדיינות, כי ברמתו העילאית לא היה לו בר-שיח. עם זאת, כל הציונות התחילה שם, בבית מדרשו של הגר"א. העליות הראשונות התחילו בעקבות דחיפתו. הוא זה שהניח את היסודות לעליות המסודרות והמאורגנות, בתור קבוצות העולות מתוך מגמות אידיאליסטיות לגאולת עם ישראל ולהשבת השכינה לישראל. אבל הגאון עצמו היה טמון בבית המדרש, ומשם הוא הניע את המהפכה.

כך קרה גם לדניאל. כל חייו היה דניאל טמון בחצר המלכות. במשך כל חייו סבבו אותו פוליטיקה ותככים. חצר המלכות הרי כוללת את כל הצביעות והשחיתות, הסיאוב והתאוותנות, חמדת הממון ועסקי הנשים. את כל זה דניאל חווה, ועם זאת הוא עמד בפיתוי שקל היה כל כך ליפול אליו. לא רק שהוא לא נפל אחרי התרבות שסביבו, אלא שהוא אף נשאר ברמה גבוהה ומופלאה של דבקות וכיסופים לגאולה ולקדושת המקדש. בפרק הקודם ראינו לאיזה גובה של תפילה ושל תשובה בשם כלל ישראל הוא הגיע, ממעמקי הזוהמה של השלטון והמלכות. כל זאת לבד, כפשוטו, בלא בית מדרש ובלא חכמים שמסובבים אותו, בלי חברה מתאימה, לבד לגמרי. היותו לבד מהווה אתגר, על אחת כמה וכמה שדניאל נושא על גבו את כל כובד המשקל של ידיעת הצפוי לעם ישראל. ההכרה שכנראה עתיד להתרחש חורבן בית נוסף והדרך להופעת מלכות ישראל השלימה והמתוקנת עוד רחוקה.

"וְהוֹדִי נְהַפְךָ עָלַי לְמִשְׁחִית" - מכאן נלמד מה החוויה של מקבל נבואה. נשמתו מתעלה וגופו מתפרק. רס"ג כותב שתיאורים כפי שמצאנו כאן - אין בשום מקום אחר. אולי זה מלמד אותנו שהמראות שדניאל רואה הם מראות קשים באופן מיוחד.

פסוקים ט-יא: דניאל - איש חמדות

וְאֶשְׁמַע אֶת קוֹל דְּבָרָיו וְכִשְׁמַעִי אֶת קוֹל דְּבָרָיו וְאֲנִי הָיִיתִי נִרְדָּם
עַל פְּנֵי וְפָנֵי אֶרְצָה. וְהִנֵּה יָד נִגְעָה בִּי וַתְּנִיעֵנִי עַל בְּרָפִי וְכַפּוֹת יָדַי.

וַיֹּאמֶר אֵלֵי דְנִיָּאל אִישׁ חֲמֻדוֹת הֵבֵן בְּדַבְרֵי אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹבֵר אֵלֶיךָ
וְעִמּוֹד עַל עֲמֻדָּךְ כִּי עֵתָה שְׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ וּבְדַבְרוֹ עִמִּי אֶת הַדָּבָר הַזֶּה
עֲמֻדְתִּי מִרְעִיד.

דניאל נרדם. אנו מכירים את התופעה של הירדמות במצבים קשים. אפשר לראות זאת בעיקר אצל בני נוער, שלפעמים הם ישנים מתוך ייאוש. השינה היא מעין בריחה מהתמודדות עם המציאות, והיא מבטאת לעיתים את אי-היכולת לשאת את המצב. אולי משום כך השינה היא אחד משישים במיתה (ברכות נו, ב) - כלומר, יש בה מעין התכונה שבמיתה, "בְּמִתִּים חִפְשִׁי" (תהלים פח, ו). המת אינו צריך להתמודד עם הבעיות הסובבות, הוא נפטר מהצורך לעמוד מול המציאות. מעין זה, אפשר למצוא גם אצל הישן.

לעומת זאת, היד הנעלמה מניעה את דניאל. היא מעירה אותו משנתו, וכמו פוקדת עליו שלא יברח מהשליחות המוטלת עליו. איש לא יעשה את העבודה במקומו.

בפסוקים אלה אנו פוגשים את כינויו של דניאל - "אִישׁ חֲמֻדוֹת". שלוש פעמים הוא נקרא בכינוי זה. חז"ל מבארים מה פשרו (תנחומא וירא ה): אשרי אותו האיש שכך שמע שבישר המלאך, ואמר לו אִישׁ חֲמֻדוֹת - שאתה נחמד לפני הקב"ה, ונשתבח בעליונים, ואתה חמוד על דורך.

זו תופעה מיוחדת. אדם שמרומם ונישא מעל שאר דורו - במקרה הטוב לא יודעים איך להתייחס אליו, ופעמים רבות שונאים אותו, פוחדים ממנו או מקנאים בו. הוא ניצב לבדו, ואיננו מעורב עם הבריות. הדבר האחרון כמעט שאפשר לומר עליו הוא, שהוא חמוד, כלומר שאנשים חומדים אותו ורוצים להיות בקרבתו. ואילו דניאל, עם כל רוממותו ושונותו מהסביבה, הוא חמוד. נעים בעיני כולם, בעיני אלוהים ואדם.

פסוקים יב-יח: מה התרחש בעשרים ואחד הימים

וַיֹּאמֶר אֵלֵי אֵל תִּירָא דְנִיָּאל כִּי מִן הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר נָתַתָּ אֶת לִבְךָ
לְהִבִּין וּלְהַתְעַנּוֹת לִפְנֵי אֱלֹהֶיךָ נִשְׁמְעוּ דְבָרֶיךָ וְאֲנִי בָאתִי בְּדַבְרֶיךָ.

מתוך "חזון וחלומות" - הרב שלומי בדש

לרכישת ספרים: <https://shop.yhb.org.il>



מכון הר ברכה

וְשָׂר מַלְכוּת פָּרַס עֲמַד לְנִגְדֵי עֲשָׂרִים וְאַחַד יוֹם וְהִנֵּה מִיכָאֵל אֶחָד
הַשָּׂרִים הָרִאשֹׁנִים בָּא לְעֲזָרְנִי וְאֲנִי נֹתֵרֵתִי שָׁם אֶצֶל מַלְכֵי פָּרַס.
וּבֵאתִי לְהִבְינָה אֶת אֲשֶׁר יִקְרָה לְעַמֶּךָ בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים כִּי עוֹד חֲזוֹן
לְיָמִים. וּבְדַבְרוֹ עָמִי כְּדַבְרֵים הָאֵלֶּה נִתְתִּי פָּנַי אֶרְצָה וְנִאֶלְמַתִּי. וְהִנֵּה
כְּדָמוֹת בְּנֵי אָדָם נָגַע עַל שְׂפָתַי וְאֶפְתַּח פִּי וְאֶדְבְּרָה וְאֶמְרָה אֶל
הָעֲמַד לְנִגְדֵי אֲדֹנָי בְּמִרְאָה נְהַפְכוּ צִירֵי עָלַי וְלֹא עֲצַרְתִּי כֹחַ. וְהִיךְ
יֻכַל עֶבֶד אֲדֹנָי זֶה לְדַבֵּר עִם אֲדֹנָי זֶה וְאֲנִי מַעֲתָה לֹא יַעֲמֵד בִּי כֹחַ
וְנִשְׁמָה לֹא נִשְׁאַרָה בִּי. וַיִּסָּף וַיִּגַע בִּי כְּמִרְאָה אָדָם וַיִּחְזַקְנִי.

דניאל נקרא שלא להתייירא, מה שמלמד שהוא עומד להיפגש עם מציאות
שעשויה לעורר יראה. הקול מבשר לו: "וְאֲנִי בָאתִי בְּדַבְרֵיךָ". הפשט הוא -
בעקבות תפילתך שנשמעה, באתי להודיעך מה מתחולל בשמים. ואולי גם
נועד מסר זה להרגיע, כאומר: לא באתי חלילה להרע לך. לאורך דבריו אכן
מרבח הקול בדברי הרגיעה.

הקול מבהיר כי באתי כעת, ולא קודם לכן. כרוצה לומר, למרות שתפילתך
פעלה מיד, כיוון ששר פרס עמד בדרכי, המתנתי ובאתי רק עכשיו. שר פרס
הוא המלאך המייצג את מלכות פרס, שכנגדו בא המלאך מיכאל, העוזר למי
שמדבר עם דניאל. על מה מדובר? מה מספר הדובר לדניאל?

הגמרא חושפת ומתארת את המציאות הנוראה שעליה מדבר הדובר באוזני
דניאל. הדובר חושף בפני דניאל מה מתרחש בבית הדין העליון, שממנו
המציאות מתגלגלת אלינו (יומא ע, ב - ע, א):

מאי וְאֲנִי בָאתִי בְּדַבְרֵיךָ? הֵיטֵנו דְכַתִּיב (יחזקאל ח, יא; שם ג, שם טז):
וְשָׁבְעִים אִישׁ מִזִּמְנֵי בֵּית יְשׁוּעָה וַיִּאֲזַנְיָהוּ בֶן שָׁפָן עֲמַד בְּתוֹכְכֶם
עֹמְדִים לְפָנֵיהֶם וְאִישׁ מִקְטָרְתוֹ בִּידוֹ וְעֵתֶר עֲנַן הַקְטָרֶת עֲלֵה.
וַיִּשְׁלַח תְּבִנִית יָד וַיִּקְחֵנִי בְּצִיצַת רֹאשִׁי וַתִּשָּׂא אוֹתִי רוּחַ בֵּין הָאָרְץ
וּבֵין הַשָּׁמַיִם וַתָּבֵא אוֹתִי יְרוּשָׁלַיִם בְּמִרְאֹת אֱלוֹהִים אֶל פֶּתַח שַׁעַר
הַפְּנִימִית הַפּוֹנֶה צְפוֹנָה אֲשֶׁר שָׁם מוֹשֵׁב סִמְלַת הַקְּנָאָה הַמְּקַנָּה. וַיָּבֵא
אוֹתִי אֶל חֶצֶר בֵּית ה' הַפְּנִימִית וְהִנֵּה פֶתַח הַיִּכָּל ה' בֵּין הָאוֹלָם וּבֵין
הַמְּזֻבָּח כְּעֲשָׂרִים וְחַמְשָׁה אִישׁ אַחֲרֵיהֶם אֶל הַיִּכָּל ה' וּפְנֵיהֶם קִדְמָה

וְהָמָּה מְשַׁתְּחוּ וְיִתְּם קִדְמָה לְשֹׁמֵשׁ. ממשמע שנאמר: וּפְנִיָּהֶם קִדְמָה, איני יודע שאַחֲרֵיהֶם אֶל הַיְכָל ה' אלא מה תלמוד לומר אַחֲרֵיהֶם אֶל הַיְכָל ה' מלמד שהיו פורעין עצמן והיו מתריזין כלפי מטה. אמר לו הקדוש ברוך הוא למיכאל: 'מיכאל סרחה אומתך!' אמר לפניו: 'רבונו של עולם! דיו לטובים שבהם'. אמר לו: 'אני שורף אותם ולטובים שבהם'.

זהו מצב נורא. עשרים וחמישה אנשים, כנראה מחשובי ישראל, עומדים ועושים את צרכיהם מול ההיכל. היש ביזיון נורא מזה? לכן גם כשמיכאל המלאך, שר צבא ישראל, מנסה לצמצם את הגזרה, כך שתחול רק על חלק מהעם, אומר לו הקדוש ברוך הוא שגם את הטובים הוא ישורף.

ממשיכה הגמרא ומתארת את "הַאִישׁ לְבוּשׁ הַבְּדִים" - זהו גבריאל, שהוא גם הדובר בפרק זה, וגם כאן הוא מופיע באותו לבוש (דניאל י, ה): "וְאִשָּׁא אֶת עֵינֵי נְאֻרָא וְהִנֵּה אִישׁ אֶחָד לְבוּשׁ בְּדִים וּמִתְנַוֵּי חֲגָרִים בְּכַתֵּם אוּפָז":

מיד (יחזקאל י, ב): וַיֹּאמֶר אֶל הָאִישׁ לְבַשׂ הַבְּדִים וַיֹּאמֶר בֹּא אֶל בֵּינוֹת לְגִלְגַל אֶל תַּחַת לְכְרוֹב וּמִלֵּא חֲפָנֶיךָ גַּחְלֵי אֵשׁ מִבֵּינוֹת לְכַרְבִּים וְזָרְקן עַל הָעִיר וַיִּבֹא לְעֵינַי. מיד (שם ז): וַיִּשְׁלַח הַכְּרוֹב אֶת יָדוֹ מִבֵּינוֹת לְכַרְבִּים אֶל הָאֵשׁ אֲשֶׁר בֵּינוֹת הַכַּרְבִּים וַיִּשָּׂא וַיִּתֵּן אֶל חֲפָנֵי לְבַשׂ הַבְּדִים וַיִּקַּח וַיִּצָּא.

הקדוש ברוך הוא מצווה על גבריאל, שהוא השר הממונה על הדין, לקחת גחלים ולזרוק על ישראל. כאן בעצם אמורה הייתה להסתיים, חס ושלום, המציאות ההיסטורית של ישראל. מה קרה בפועל?

אמר רב חנא בר ביזנא בשם רבי שמעון החסיד: לולא התקררו הגחלים בהעברתם מהכרוב לגבריאל, לא היה נשאר זכר לישראל, ונאמר (יחזקאל ט, יא): וְהִנֵּה הָאִישׁ לְבַשׂ הַבְּדִים אֲשֶׁר	אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא: אילמלא לא נצטננו גחלים מידו של כרוב לידו של גבריאל, לא נשתיירו משונאיהן של ישראל שריד ופליט. וכתוב (יחזקאל ט, יא): וְהִנֵּה הָאִישׁ לְבַשׂ
--	---

הַקֶּסֶת בְּמִתְנֵי מְשִׁיב
 דָּבַר לְאֹמֵר עֲשִׂיתִי כְּאֲשֶׁר
 כָּכָל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי. אָמַר
 רַבִּי יוֹחָנָן: בְּאוֹתָהּ שַׁעַת
 הוֹצִיאוּ אֶת גְּבַרְיָאֵל
 מֵאֲחוֹרֵי הַפְּרָגוֹד וְהִיכּוּ
 אוֹתוֹ בְּשִׁישִׁים שׁוֹטִים שֶׁל
 אֵשׁ, וְאָמְרוּ לוֹ: מִיֵּלֵא אִם
 לֹא הֵייתָ עוֹשֶׂה, אֲבָל כִּיּוֹן
 שַׁעֲשִׂיתָ לָמָּה לֹא עֲשִׂיתָ,
 כְּמוֹ שְׂצִיּוֹ עֲלֶיךָ? וְעוֹד,
 אַחֲרֵי שַׁעֲשִׂיתָ, אֵינְךָ יוֹדֵעַ
 שְׂאִין מְחַזְרִים תְּשׁוּבָה עַל
 עֲשִׂיתָ דְבַר שְׁלִילִי?

הַבְּדִים אֲשֶׁר הַקֶּסֶת בְּמִתְנֵי מְשִׁיב
 דָּבַר לְאֹמֵר עֲשִׂיתִי כְּאֲשֶׁר כָּכָל אֲשֶׁר
 צִוִּיתָנִי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּאוֹתָהּ
 שַׁעַת הוֹצִיאוּ לְגַבְרִיאֵל מֵאֲחוֹרֵי
 הַפְּרָגוֹד וּמְחִיוּהוּ שִׁיתִין פּוֹלְסֵי
 דְנוּרָא. אָמְרוּ לֵיהּ: אִי לֹא עֲבַדְתָּ, לֹא
 עֲבַדְתָּ. אִי עֲבַדְתָּ, אֲמַאי לֹא עֲבַדְתָּ
 כְּדַפְקוֹדוֹךָ? וְעוֹד: דַּעֲבַדְתָּ, לִית לָךְ
 אִין מְשִׁיבִין עַל הַקְּלַקְלָה?

גבריאל "מקטין ראש" כביכול, ובמקום לקחת את הגחלים בעצמו, הוא שולח שליח שייקח אותם ויעביר לו. כשהגחלים עוברים מכלי ראשון לכלי שני הם מתקררים, וכך ישראל ניצולים מהגזרה הנוראה. על אימילוי ההוראה הזו הוא נענש.

חז"ל מסבירים גם את המשך סיפורו של גבריאל לדניאל: "וְשָׂר מְלָכוֹת פָּרְס עֲמַד לְנִגְדֵי עֲשָׂרִים וְאַחַד יוֹם וְהִנֵּה מִיכָאֵל אֶחָד הַשָּׂרִים הָרְאשֻׁנִים בָּא לְעֲזָרְנִי וְאָנִי נוֹתְרָתִי שָׁם אֶצֶל מְלָכֵי פָּרְס":

הִבִּיאוּ אֶת דּוּבִיאֵל שֶׁר
 פָּרְס, וְהֵעֲמִידוּ אוֹתוֹ
 בְּמִקְוֵמוֹ וְשִׁמְשׁוּ עֲשָׂרִים
 וְאַחַד יוֹם. זֶהוּ שְׁנֵי אֲמַר
 (דְּנִיאֵל י, ג): וְשָׂר מְלָכוֹת
 פָּרְס עֲמַד לְנִגְדֵי עֲשָׂרִים
 וְאַחַד יוֹם וְהִנֵּה מִיכָאֵל
 אֶחָד הַשָּׂרִים הָרְאשֻׁנִים
 בָּא לְעֲזָרְנִי וְאָנִי נוֹתְרָתִי
 שָׁם אֶצֶל מְלָכֵי פָּרְס. נִתְּנוּ
 לוֹ עֲשָׂרִים וְאַחַד מְלָכִים
 וְנִמְלִי הַמְּלָכוֹת, אָמַר:
 'כְּתֹבוּ לִי אֶת יִשְׂרָאֵל
 לְמַס', כְּתֹבוּ לוֹ. 'כְּתֹבוּ לִי
 אֶת הַחֲכָמִים לְמַס', כְּתֹבוּ
 לוֹ. בְּזִמְנָא שְׂרָצוּ לְחַתוּם

אייתוה לדוביאל שרא דפרסאי
 ואוקמיה בחריקיה ושמש עשרים
 ואחד יום. היינו דכתיב (דניאל ג,
 ג): וְשָׂר מְלָכוֹת פָּרְס עֲמַד לְנִגְדֵי
 עֲשָׂרִים וְאַחַד יוֹם וְהִנֵּה מִיכָאֵל אֶחָד
 הַשָּׂרִים הָרְאשֻׁנִים בָּא לְעֲזָרְנִי וְאָנִי
 נוֹתְרָתִי שָׁם אֶצֶל מְלָכֵי פָּרְס. יהבו
 ליה עשרין וחד מלכי ופרוותא
 דמשהיג. אמר: כתיבו לי לישראל
 באכרגא. כתבו ליה. כתיבו לי רבנן
 באכרגא. כתבו ליה. בעידנא דבעו



עמד גבריא אל מאחורי הפרגוד ואמר (תהלים קכז, ב): שְׁוֹא לְכֶם מְשֻׁפְּיֵי קוּם מְאַחְרֵי שְׁבֶת אֲכָלִי לֶחֶם הָעֵצָבִים כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שְׁנָא, מֵה זֶה כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שְׁנָא? אִמַר רַבִּי יִצְחָק: אִלו נְשׁוּתִיהֶן שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמִּנְדֻדוֹת שִׁינָה בְּעוֹלָם הַזֶּה וְזוֹכוֹת לְעוֹלָם הַבָּא. וְלֹא הִתְחַשְׁבוּ בְּגִבְרִיאֵל. אִמַר לִפְנֵינוּ: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם! אִם יִהְיוּ כָל חֲכָמֵי אֲוֹמוֹת הָעוֹלָם בְּכַף מֵאֲזוּנֵים אַחַת וְדִנְיָאֵל בְּשֵׁנִיָּה, אִינוּ מְכַרְיַע אֶת כּוֹלָם? אִמַר הַקַּב"ה: מִי הוּא זֶה שֶׁמִּלְמַד זְכוֹת עַל בְּנֵי אִמְרוּ לִפְנֵינוּ: גְּבִרְיָאֵל. אִמַר לֵהֶם: יְבוּא. שְׁנֵאמַר: וְאַנִּי כְּאַתִּי בְּדִבְרֵיךָ. אִמַר לֵהֶם: יְבוּא, הִבִּיאוּ אוֹתוֹ, וְבֹא וּמִצַּא אֶת דּוּבִיאֵל אוֹחוֹ אֶת הַאִיגְרַת בִּידוֹ. רָצָה לְקַחְתָּהּ מִמֶּנּוּ, בִּלְעָה. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהֵייתָה כְּתוּבָה וְעוֹד לֹא נִחְתַּמָּה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכִּבְרַת הֵייתָה חֲתוּמָה, אֲךָ כִּשְׁבַלְע אוֹתָהּ נִמְחַקָּה, וְלִכְּנָן בְּמַלְכוּת פֶּרֶס יֵשׁ שְׁנוֹתָנִים מִסּוּ וְיֵשׁ שְׁאִינִים נֹתְנִים. וְאַנִּי יוֹצֵא וְהִנֵּה שֶׁר יִנָּן בָּא (דִּנְיָאֵל י, כ), צַעֲקוּ וְצוּחוּ וְאִין מִתְיַחֵס אֲלֵינוּ.

למיחתם, עמד גבריא אל מאחורי הפרגוד ואמר (תהלים קכז, ב): שְׁוֹא לְכֶם מְשֻׁפְּיֵי קוּם מְאַחְרֵי שְׁבֶת אֲכָלִי לֶחֶם הָעֵצָבִים כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שְׁנָא, מֵה זֶה כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שְׁנָא? אִמַר רַבִּי יִצְחָק: אִלו נְשׁוּתִיהֶן שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמִּנְדֻדוֹת שִׁינָה בְּעוֹלָם הַזֶּה וְזוֹכוֹת לְעוֹלָם הַבָּא. וְלֹא הִשְׁגִּיחוּ עֲלֵינוּ. אִמַר לִפְנֵינוּ: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם! אִם יִהְיוּ כָל חֲכָמֵי אֲוֹמוֹת הָעוֹלָם בְּכַף מֵאֲזוּנֵים וְדִנְיָאֵל אִישׁ חֲמוּדוֹת בְּכַף שֵׁנִיָּה, לֹא נִמְצָא מְכַרְיַע אֶת כּוֹלָם? אִמַר הַקַּדּוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: מִי הוּא זֶה שֶׁמִּלְמַד זְכוֹת עַל בְּנֵי אִמְרוּ לִפְנֵינוּ: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם! גְּבִרְיָאֵל. אִמַר לֵהֶם: יְבוּא! שְׁנֵאמַר: וְאַנִּי כְּאַתִּי בְּדִבְרֵיךָ. אִמַר לֵהוּ: לִיעוֹל. אַעֲיִילוּהוּ. אֶתָּא אֲשַׁכְחִיה לְדוּבִיאֵל דְּנִקֵּט לִיה לַאִיגְרַתִּיה בִּידִיה. בְּעָא לְמַרְמָא מִינֵיה, בִּלְעָה. אִיכָא דְאִמְרִי: מִיכְתַּב הוּא כְּתִיבָא מִיחְתָּם לֹא הוּי חֲתֻמָּא. אִיכָא דְאִמְרִי: אִף מִיחְתָּם נְמִי הוּוּ חֲתֻמָּא, כְּדַבְּלֵיהּ מַחִיק לֵה מִינֵיה. הֵינּוּ דְבְּמַלְכוּתָא דְּפֶרֶס אִיכָא דִּיהִיב כְּרָגָא וְאִיכָא דְּלֵא יִהִיב כְּרָגָא. וְאַנִּי יוֹצֵא וְהִנֵּה שֶׁר יִנָּן בָּא (דִּנְיָאֵל י, כ): עוּי עוּי וְלִיכָא דְאִשְׁגַח בִּיה.

כאן מגיעה הגמרא לפסוקים מהפרק שלנו, וחושפת את ההתרחשות הפנימית שארעה באותם שלושה שבועות בהם דניאל צם. המאמץ של דניאל הוא שפעל ושינה את המציאות.

באותם עשרים ואחד יום, בעקבות החטאים הנוראים של ישראל, נושל מיכאל שר ישראל ממעמדו העליון על שאר האומות, ודוביאל שהוא שר האומה הפרסית קיבל את השלטון גם על ישראל: "אמר כתיבו לי לישראל באכרגא, כתבו ליה". כלומר, השר הפרסי ביקש שיכתבו שגם ישראל יהיו כפופים לו, וכך אכן נכתב.

אותו שר פרסי עליון קיבל את טבעת המלך ורצה לנצל זאת עד תום, לכן הוא הוסיף וביקש: "כתיבו לי רבנן באכרגא". כלומר, לא רק שישראל הפשוטים יהיו תחת רשותו, אלא גם תלמידי החכמים והצדיקים. גם את זה הוא קיבל.

כשרצו לחתום על הכתב שבו מינו את דוביאל, שר הפרסים, לשליט גם על ישראל ועל חכמיהם, עמד גבריאל מאחורי הפרגוד ואמר (תהלים קכו, ב): "שׁוֹא לְכֶם מִשְׁכִּימֵי קוֹם מְאַחֲרֵי שֵׁבֶת אֲכֹלֵי לֶחֶם הָעֵצָבִים כִּן יִתֵּן לִידִידוֹ שִׁנְא". גבריאל צעק וביקש רחמים - אם לא בזכות אותם צדיקים, אז לפחות בזכות נשים צדקניות ששולחות את בעליהן ללמוד תורה ומגדדות שינה מעיניהן, אולי בזכותן תבטל הגזרה הנוראה הזאת. אבל גם את זה לא קיבלו בבית הדין העליון.

כשגבריאל ראה שכלו כל הקיצים, הוא אמר: נכון שאין לנו שום טענה לזכות, אבל דניאל ישנו! האם דניאל אינו מכריע את כל העולם? האם אין הוא ראוי שכל ישראל יזכו להינצל מהגזרה הנוראה הזאת בזכותו?

אמר הקב"ה: מי הוא זה שמלמד זכות על בני? אמרו לפניו: ריבונו של עולם, גבריאל. אמר להם: יבוא, שנאמר: "וְאֲנִי בְּדִבְרֵיךְ".

"וְאֲנִי בְּדִבְרֵיךְ" הוא ציטוט מהפרק שלנו, והכוונה: באתי בזכותך. גבריאל מספר לדניאל שבזכותו התאפשר לו לבוא ולסגור על ישראל. מכוח

התעניית והתפילות שלך, אומר גבריאל לדניאל, יכולתי לבוא לבית הדין של מעלה - הייתה לי טענה שתישמע.

כשגבריאל עלה לבית הדין של מעלה, הוא רצה לחטוף מידי דוביאל שר הפרסים את כתב הדין ולהשמיד אותו. מה עשה דוביאל? בלע את הכתב, ובעקבות זאת החתימה נמחקה. המשמעות כלפי המציאות הארצית היא, שכיוון שהחתימה על הכתב איננה, אין לפרסים שלטון מוחלט על ישראל. יש לעם ישראל אפשרות של עמידה כלשהי.

כל התיאור של המדרש מעלה תמיהה: גבריאל הוא המלאך הממונה על הדין, כיצד ייתכן שדווקא הוא נאבק כל כך למען ישראל? היינו מצפים ששר של חסד הוא זה שיכריע את הכף לטובת ישראל. אך כאן מתגלה אמת עמוקה: הדין נותן שעם ישראל לא יושמד. הגבורה והדין מתקשרים עם עמידה על האמת ללא פשרות. נכון, כאשר אדם חוטא ומגיע לו עונש, מידת הדין אינה מוותרת על דבר ממיצוי הדין כולו; אבל כאן לא מדובר על עונש, אלא על השמדה מוחלטת. במצב זה האמת המוחלטת אומרת שלא ייתכן להשמיד את ישראל.

עיקרון זה עולה גם מדברי המדרש על יצחק אבינו (שבת פט, ב):

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מאי דכתיב (ישעיהו ט, טז): כִּי אֶתֶּה אָבִינוּ כִּי אֲבָרְקֶם לֹא יִדְעֵנוּ וְיִשְׁרָאֵל לֹא יִכְיָרְנוּ אֶתֶּה ה' אָבִינוּ גֹאֲלֵנוּ מֵעוֹלָם שְׂמֶךָ? לעתיד לבא יאמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם: בניך חטאו לי. אמר לפניו: רבונו של עולם, ימחו על קדושת שמך. אמר אימר ליה ליעקב דהוה ליה צער גידול בניו אפשר דבעי רחמי עלייהו. אמר ליה: בניך חטאו. אמר לפניו: רבונו של עולם ימחו על קדושת שמך. אמר לא בסבי טעמא ולא בדרדקי עצה. אמר לו ליצחק: בניך חטאו לי. אמר לפניו: רבונו של עולם, בני ולא בניך? בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע קראת להם (שמות ד, כב): פְּנֵי בְכֹרֵי, עכשיו 'בני' ולא 'בניך'?

ועוד, כמה חטאו? סך כל שנותיו של האדם הן שבעים. הורד עשרים שעדיין לא מענישים עליהן, נשאר חמישים. הורד עשרים וחמש שנה של הלילות, נשאר עשרים וחמש. הורד שנים עשרה וחצי של תפילה, אכילה ובית הכסא, נשאר שנים עשרה וחצי. אם אתה מוכן למחול, מוטב, ואם לא - חצי עלי וחצי עליך. ואם תאמר כולם עלי - הרי הקרבתי את עצמי לפניך.

ועוד, כמה חטאו? כמה שנותיו של אדם, שבעים שנה. דל עשרין דלא ענשת עליהו, פשו להו חמשין. דל עשרין וחמשה דלילותא, פשו להו עשרין וחמשה. דל תרתי סרי ופלגא דצלויי ומיכל ודבית הכסא, פשו להו תרתי סרי ופלגא. אם אתה סובל את כולם - מוטב, ואם לאו - פלגא עלי ופלגא עליך. ואם תמצא לומר כולם עלי, הא קריבית נפשי קמך.

פתחו ואמרו כי אַתָּה אָבִינוּ. אמר להם יצחק: עד שאתם מקלסין לי, קלסו להקדוש ברוך הוא. ומחוי להו יצחק הקדוש ברוך הוא בעינייהו. מיד נשאו עיניהם למרום ואומרים: אַתָּה ה' אָבִינוּ גְּאֻלָּנוּ מֵעוֹלָם שְׁמָךְ.⁷³

הקדוש ברוך הוא פונה בראשונה לאברהם איש החסד, אך אברהם, למרבה הפלא, אומר שאכן מגיע לישראל עונש ואין דרך להתחמק ממנו. הקב"ה פונה ליעקב, וגם הוא אומר שאין ברירה ויש להתפשר עם המציאות. כעת נותר רק לפנות ליצחק, אף שמידתו של יצחק היא מידת הדין, ולכן הסיכוי שדווקא הוא יבקש רחמים - קלוש, לכאורה.

אולם דווקא יצחק מלמד זכות על ישראל. ראשית הוא טוען שישראל הם בניו של ה'. זהו כעין קשר דם, קשר מולד שאינו תלוי במעשים ואינו

73. ראו עין איה שבת (פרק תשיעי, קלז-קמו), שם מבאר מרן הרב קוק זצ"ל באופן נפלא, שאברהם אבינו ויעקב אבינו לא ויתרו חלילה על כלל ישראל, אלא אמרו שאם חטאו - נוותר על המדרגה העליונה, מדרגת קדושה מופלאה וסגולית שנועדה להם והיא המחשבה הקדומה שבה נברא העולם, ויהיו ישראל כמות שהם. ויצחק במידת דינו אמר, שנרבוך במחשבה הקדומה שבה עלתה מחשבה לברוא העולם ולברוא את ישראל.

משתנה בעקבות חטאים. בנוסף, יצחק עושה חשבון, ואומר שהזמן שבו כל אחד מישראל חטא, מגיע לכל היותר לשש שנים מתוך שבעים שנה. לדבריו אין זה מצדיק מחייה. לבסוף ישראל ניצלים בזכות טענותיו של יצחק. ההצלה מגיעה לפעמים דווקא ממי שכולו דין. גם המלאך גבריאל, השר של מידת הדין, תובע את תביעתה של סגולת ישראל: וכי כל מעלתם של ישראל נעלמת בגלל מעשה, ולו החמור ביותר, עד שמצד האמת יהיה ראוי לאבדם? את האמת הזו מציג גבריאל ללא שום פשרה, ובאמת הוא זוכה להציל את ישראל מהשמדה ולקיימם על עומדם.

כוחה של קבלה טובה

דניאל הצליח לחולל מהלכים אדירים באמצעות תפילתו ותעניתו. לא ייאמן כמה גדול כוחו של איש אחד, שכולו קודש לבקשת הישועה. יתרה מזאת, הפלא העצום הוא, שתחילת הישועה לא הייתה אחרי כמה ימים של צום, אלא כבר ברגע הקבלה של דניאל להתענות ולצום למען ישראל - כבר אז החלה הישועה:

פִּי מִן הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר נָתַתְּ אֶת לֶבְךָ לְהִבִּין וּלְהִתְעַנּוֹת... נִשְׁמָעוּ
דְּבָרֶיךָ.

הגמרא במסכת תענית אכן לומדת מכאן מה כוחה של קבלה טובה (תענית ת, ב):

<p>בימי רבי זירא גזר גזרה המלכות גזרה, ועוד גזרה שאסור להתענות. אמר רבי זירא: נקבל עלינו תענית, וכשתבוטל הגזרה נתענה. אמרו לו: מנין לך שזה יפעל? אמר להם: שהרי כתוב (דניאל י, יב): וַיֹּאמֶר אֵלַי אֵל תִּירָא דְנִיָּאל כִּי מִן הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן</p>	<p>בימי רבי זירא גזר גזרה וגזר דלא למיתב בתעניתא. אמר להו רבי זירא: נקבליה עילוון ולכי בטיל הגזירה ליתביה. אמרי ליה: מנא לך הא? אמר להו: דכתיב (דניאל י, יב): וַיֹּאמֶר אֵלַי אֵל תִּירָא דְנִיָּאל כִּי מִן הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר נָתַתְּ אֶת</p>
--	--

לְבָרָה לְהִבִּין וּלְהִתְעַנּוֹת לִפְנֵי אֱלֹהֵיהָ
 אֲשֶׁר נָתַתְּ אֶת לְבָרָה לְהִבִּין
 וְלְהִתְעַנּוֹת לִפְנֵי אֱלֹהֵיהָ
 נִשְׁמְעוּ דְבָרֶיהָ וְאֲנִי בְּדְבָרֶיהָ.
 בְּדְבָרֶיהָ.

רבי זירא לומד מפסוק זה שבדניאל כי אף שנגזרה גזרה על ישראל בידי המלכות, ואף שהגויים גם גזרו שלא לשבת בתענית, כדי שלא יוכלו לבטל את הגזרה, אם ישראל יקבלו על עצמם להתענות ברגע שיתאפשר להם - הקבלה תפעל את פעולתה. לעצם ההחלטה יש כוח לבטל את הרעה.

אחרית הימים

וּבְאֵתֵי לְהִבְיָנָה אֶת אֲשֶׁר יִקְרָה לְעַמְּךָ בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים כִּי עוֹד חֲזוֹן לַיָּמִים.

מה התועלת באמירת אחרית הימים? אכן זה נותן הרבה כח. משל לטירון בצבא, שעיקר הקושי שלו שהוא אינו יודע בכל רגע נתון מה צפוי לו. הרי המ"כים לעיתים מבחינה גופנית עושים את אותה עבודה ולעיתים אף יותר, אולם הרבה פחות קשה להם כי לוח הזמנים גלוי וידוע להם, וכן מובנת להם התועלת שבפעילויות השונות.

תגובתו של דניאל

וּבְדַבְרוֹ עָמִי כְּדְבָרִים הָאֵלֶּה נָתַתִּי פָּנַי אַרְצָה וְנֶאֱלַמְתִּי.

דניאל בשוק!

וְהִנֵּה כְּדַמוּת בְּנֵי אָדָם נִגְעַע עַל שׁוֹפְתֵי וְאֶפְתַּח פִּי וְאֲדַבְּרָה וְאֶמְרָה אֶל הָעַמִּיד לְנִגְדֵי אֲדֹנָי בְּמִרְאָה נְהַפְכוּ צִירֵי עָלַי וְלֹא עֲצָרְתִּי כֹחַ. וְהִיךְ יוֹכֵל עֶבֶד אֲדֹנָי זֶה לְדַבֵּר עִם אֲדֹנָי זֶה וְאֲנִי מֵעַתָּה לֹא יַעֲמֵד בִּי כֹחַ וְנִשְׁמָה לֹא נִשְׁאַרָה בִּי.

דניאל לא מסוגל לעמוד במראה נורא ההוד של האיש לבוש הבדים. לכן גבריאל משנה הופעתו, ונראה יותר כדמות בן אדם. ועדיין דניאל לא עוצר כח, ונשמה לא נותרה בקרבו.

ואז "ויספ ויגע בי כמראה אדם ויחזקני". כנראה שהיה עוד שלב בשינוי המראה, דומה יותר לאדם ומחזק עוד יותר את דניאל.

פסוקים יט-כא: השפעתו של אדם

ויאמר אל תירא איש המדות שלום לך חזק וחזק וכדברו עמי
התחזקתי ואמרה ידבר אדני כי חזקתני. ויאמר הידעת למה באתי
אלך ועתה אשוב להלחם עם שר פָּרַס ואני יוצא והנה שר יון בא.
אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת ואין אחד מתחזק עמי על
אלה כי אם מיכאל שרכם.

המלאך מחזק את דניאל - "חזק וחזק" - משום שהאדם עלול להרגיש שלכל מאמציו אין משמעות. אולם עליו לדעת שגם אם הפעולה שהוא עושה נראית קטנה וחסרת-משמעות, למעלה היא מזעזעת עולמות.

רבי חיים מוולוז'ין עמד על העוצמה האדירה שיש לאדם בפעולותיו, יותר מעוצמתם של המלאכים (נפש החיים א, יא):

על פי זה יבואר פשר דבר בענין שינוי דעות שבין גדולי הראשונים ז"ל, אם האדם מישראל גדול מהמלאך, או מלאך גדול ממנו. וכל אחד משני הדעות מביא ראיות מפורשות ממקראות מפורשים. ועל פי דברינו הנזכרים לעיל יתבאר, אשר באמת אלו ואלו דברי אלוהים חיים, רק בבחינות חלוקים. כי ודאי מלאך גדול מהאדם, הן בעצם מהותו, הן בגודל קדושתו ונפלאות השגתו, אין ערך ודמיון ביניהם כלל... אמנם בדבר אחד, יתרון גדול לאדם מהמלאכים, והוא העלאת והתקשרות העולמות והכוחות והאורות אחד בחבירו, אשר זה אין בכוח כלל לשום מלאך. והוא מטעם כי המלאך הוא בעצם כוח אחד פרטי לבד שאין בו כלילות כל העולמות יחד, לכן אין בכח ויכולת המלאך כלל להעלות ולקשר ולייחד כל עולם בהעולם הנטוי על ראשיהם, כיון שאינו כלול ומשותף מהם... ורק האדם לבד הוא המעלה והמקשר ומייחד את העולמות והאורות בכוח מעשיו, מחמת שהוא כלול מכולם.

מתוך "חזון וחלומות" - הרב שלומי בדש

לרכישת ספרים: <https://shop.yhb.org.il>



ואז גם המלאך משיג עליה ותוספת קדושה על קדושתו אשר בא בכח מעשה האדם, מפני שגם הוא כלול בהאדם... וזהו הטעם שהמלאכים המקדישים בשמי מרום ממתינים מלשלב קדושתם עד אחר שאנו משלשים קדושה למטה. אף שקדושתם למעלה מקדושתנו. לא שהם חולקים כבוד לישראל אלא שאין בכוחם ויכולתם כלל מצד עצמם לפתוח פיהם להקדיש ליוצרם, עד עליית קול קדושת ישראל אליהם מלמטה. כי ענין אמירת הקדושה הוא העלאת העולמות והתקשרותם כל עולם בעולם שמעליו להוסיף קדושתם וצחצוח אורם... וזה אין בכוח שום מלאך ושרף לעשותו בעצמו תחלה כנזכר לעיל. לזאת לא יפתח פיו עד עליית הבל פיהם של קדושת ישראל קבוצי מטה. ואילו היו כל ישראל מסוף העולם ועד סופו שותקים חס ושלום מלומר קדושה, ממילא בהכרח היו גם המה נשתקים מלהקדיש קדושתם.

האדם הוא תמצית הבריאה, שהיא כולה כאדם אחד. לכן האדם נברא אחרון, מורכב מכל מה שנברא קודם לכן, מה שיוצר את אופיין המיוחד של פעולות האדם. באדם טמונים יסודות מכל הבריאה כולה - היסודות הגולמיים, הצמחיים, החיים, המלאכיים ועוד. כיוון שהאדם בלול מהמציאות הקוסמית כולה, הוא שונה מכל שאר הברואים ואינו שלם. בניגוד לבהמה מחד גיסא, ולמלאך מאידך גיסא, ששניהם אינם בני שינוי ממהותם ומציאותם הפנימית, האדם כולו פוטנציאל הדורש מימוש. בעניין הזה אין הבדל בין מלאך לבהמה: המלאך נברא לשליחות מסוימת ולתוכן מסוים, ומראשית בריאתו זו מציאותו כך שאין לו לאן להתקדם; וכך גם הבהמה. לעומת זאת, האדם הוא היחיד שהמהות שלו חבויה, וגילויה תלוי בבחירתו. הוא יכול לפתח ולגלות אותה, או חס ושלום לנוון את האפשרויות הגלומות בו. לכן שמו "אדם", כמו האדמה גם בו יש כוחות חיים שיצאו לפועל רק לאחר עיבוד. אלא שפעולת האדם איננה רק לצורך עצמו; היא מניעה גם את כל העולם, את כל העולמות. כולם נעים וזעים מפעולתו, ממצוותיו, מתפילתו.

לא רק העולם הזה הגשמי, אלא כל העולמות, גם הרוחניים העליונים, כולם תלויים בפעולת האדם - שהרי הם כלולים בו ומושפעים ממנו.

דניאל אומר לעצמו שהוא נשאר לבד, אך המלאך גבריאל מגלה לו שגם אם על הארץ הוא לבד - בשמים יש מלחמת איתנים והוא משפיע עליה. אמנם נדמה לדניאל כי כוחו דל, שהרי הוא נופל מול המראה הנורא של המלאך, אך באמת השפעתו עצומה לאין-ערוך.

אָבַל אֶגִּיד לְךָ אֶת הַרְשׁוּם בְּכִתְבֵי אֱמֶת וְאִין אֶחָד מִתַּחַזֵּק עִמִּי עַל אֶפְרָה כִּי אִם מִיכָאֵל שְׂרָכָם.

גם בשמים אני לבד, והיחיד שבא לעזרתי הוא מיכאל, שר ישראל בשמים. "בְּכִתְבֵי אֱמֶת" - שואלים חכמים (יבמות קה, א): הרי אלו דברים מהעולם העליון, וכי גם בעולם העליון ישנם דברים שאינם של אמת?

עונה הגמרא שב"אמת" הכוונה לכך שגזר הדין ניתן כבר בשבועה. לפי הבנה זו, הדברים שגבריאל מגלה לנו כאן הם דברים סגורים וחתומים, לא טיטות או דפוסי פעולה אפשריים בלבד.

ענינים של המלאכים

אנו נתקלים בפרקים האחרונים במלאכים המופיעים בשמותיהם. זו תופעה כמעט יחידה בתנ"ך כולו.

מלאך הוא שליח, כוח רוחני לביצוע משימה ייעודית. כל כוח וכל רעיון הם בריה בשליחות אלוהית, ביודעין ובלא יודעין. אמנם, ישנם גילויים אלוהיים פרטיים קטנים, וישנם גדולים יותר. ככל שמדובר בתופעה כללית יותר - ההשגחה האלוהית עליונה יותר.

בשונה מהופעות אחרות של מלאכים בתנ"ך, כגון אצל הגר או יעקב אבינו, הם אינם באים "לבקר" אותנו, אלא הם לוקחים אותנו לסיור אצלם, כביכול. עוד אנו לומדים כאן שיש שר לכל אומה, וישנם מאבקים ביניהם.⁷⁴

74. מצאנו תקדימים לכך, כגון בסיפור מאבקו של יעקב אבינו עם האיש.

לא בכדי התנ"ך ממעט לעסוק במלאכים. אנו מבקשים קשר עם ה', אל עליון. לדוגמה, ביציאת מצרים, מודגש (הגדה של פסח):

וַיִּצְיָאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם (דברים 1, כא) - לא על ידי מלאך, לא על ידי שרף, לא על ידי שליח, אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו, כמו שנאמר (שמות 12, יב): וְעַבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלֵילָה הַזֶּה וְהִפִּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלוֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה'.

ואכן כשבישר ה' למשה (שמות 12, לב, לד): "הִנֵּה מִלְאָכֵי יַלְךְ לְפָנֶיךָ", משה מגיב (שם 12, טו): "אִם אֵין פְּנֵיךָ הַלְּכִים אֶל תַּעֲלֶנּוּ מִזֶּה". אצל חלק מעדות אשכנז אומרים פיוט "מכניסי רחמים" בסליחות. והיו שערערו על המנהג מטעם זה, שאנו רוצים רק במלך מלכי המלכים בכבודו ובעצמו, ורק אליו נפנה (ראו פניני הלכה ימים נוראים ב, ד, 2). אכן, בארץ ישראל ההשגחה היא דווקא של ה' בכבודו ובעצמו (דברים 10, יב): "אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דִּרְשׁ אֶתָּה תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּהַ מְרִשִׁית הַשָּׂנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה".

ממילא, אם סדר ההנהגה הוא שאצל ישראל אנו זוכים לתקשורת ישירה מול ה', אם כך, כשאנו נפגשים במלאכים אין זו עלייה במצבנו הרוחני, אלא להפך - ירידה ברמת ההנהגה, וקבלת טיפול משליחים בלבד.

בתלמוד הירושלמי (ראש השנה א, ב) מובא כך:

דאמר ר' חנינה: שמות חודשים עלו בידם מבבל; בראשונה "בְּיָרֵךְ הָאֲתָנִים" (מלכים א' ח, ב)... מכאן והילך "וַיְהִי בְּחֹדֶשׁ נִסָּן שָׁנַת עֶשְׂרִים" (נחמיה ב, א)...

ר' שמעון בן לקיש אמר: אף שמות המלאכים עלו בידן מבבל; בראשונה: "וַיַּעַף אֵלַי אֶחָד מִן הַשָּׁרְפִים" (ישעיהו 1, 10), "שָׁרְפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ" (שם ב). מיכאן והילך: "וְהָאִישׁ גְּבַרְיָאֵל" (דניאל 1, ט, כא), "כִּי אִם מִיכָאֵל שָׁרְכָם" (שם 1, כא).

גבריאל ומיכאל המופיעים אצלנו הם האיזכורים היחידים של שמות מלאכים בכל התנ"ך. אמנם, אחרי שכאן הם מופיעים בשמותיהם, חז"ל מזהים אותם

רטרואקטיבית גם באירועים מוקדמים יותר. למשל, האיש שפגש את יוסף בדרך לאחיו היה גבריאל (תנחומא וישב, ב).

אם כן, גילוי שמות המלאכים ופירוטם אינו מבטא ידיעה עמוקה יותר, קשר גדול יותר או גדלות אישיותית, להפך – זוהי ירידה נוספת. אם עד כה היו הם רק שליחים של ה', שאפילו שמם אינו העניין, אלא מהותם היא מעין ידו הארוכה של המשלח, עתה כבר יש מקום לאופיו ומהותו של השליח עצמו, וחלק מן השליחות נצבע בקווי אופיו.⁷⁵

75. ברור שיש שוני בין השליחים השונים, ואף הגמרא מעמידה מדרגות מדרגות במלאכים (ברכות ד, ב): "אמר רבי אלעזר בר אבינא: גדול מה שנאמר במיכאל יותר ממה שנאמר בגבריאל, דאילו במיכאל כתיב (ישעיהו ו, 1): וַיִּצְעַף אֵלַי (רש"י: "בפריחה אחת, ולא הרגיע בינתיים") אֶתֵּד מִן הַשָּׁרִפִּים, ואילו גבי גבריאל כתיב (דניאל ט, כא): וְהָאִישׁ גְּבַרְיָאֵל אֲשֶׁר רָאִיתִי כְּחוּזִן בְּתַחֲלָה מְעַף בְּיַעַף (רש"י: "שתי פריחות") וגו'... תנא: מיכאל באחת, גבריאל בשתיים, אליהו בארבע, ומלאך המות בשמנה, ובשעת המגפה באחת".